

смъртта и да тъгува по онези, които са си отишли, се появила и вярата му в духове. Следователно първо са се появили страшилищата и привиденията, или завърналите се от онзи свят, и от предлагането на храна на последните, което било най-очевидният и детински начин да им се угоди, произлязло жертвоприношението към злите духове, а накрая и цялата система на жертвоприношението в нейния разгърнат вид.

Ето защо може да се направи извод, че още щом човекът започнал да мисли, да говори и да се страхува от загадъчното, той започнал да усмирява духове и призраци чрез жертвоприношения. И тогава – съвсем в началото – изведнъж изскочил магът, или по-мъдрият човек, достатъчно съобразителен, за да извърши жертвоприношението и да изяде жертвеното месо, а после да обясни, че е уредил всичко на четири очи с мъртвите и дявола. Той знаел всичко за тях и бил в състояние да ги прогони. Това бил шаманът. Той, изглежда, има някакъв смесен татаро-монголско-урало-алтайски произход, някъде от Централна Азия и населил цялата земя, за да заклеймява злите демони със своя магически тъпан, песни и смърдящ пушек, както прави и в наши дни неговият потомък генерал Бут²³ със своите „надзиратели на дявола“. Но най-ранните автентични документи за шаманизма могат да се намерят в академичните, прото-халдейските и вавилонските извори. Според тях всички възможни болести, както и всички нещастия, били дело на злите духове, които следвало да се прогонват със заклинателни песни, опушване чрез изгаряне на противно миришещи църове и провеждане на ритуали, много от които с остатъци на екзорсизъм са се запазили в познатия си вид на различни места и в наши дни. Но най-важно от всичко било необикновеното въздействие на шамана върху неговия пациент, защото той го карал да действа насън или буден, за минута го освобождавал от очевидно ужасяващи разстройства, сред които епилепсия, за която се смятало, че се причинява от заселилите се в човека зли духове – най-точ-

²³ Уилям Бут (1829–1912) – британски методистки проповедник, основател на Армията на Спасението и първи неин генерал (1878–1912) – *б. пр.*